

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 5 april 1918 kl. 2 e. m.

*Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 4
angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t
angående utarbetande av en redogörelse över de förluster
av människoliv och egendom, som sedan världskrigets
början inträffat inom svenska handelsflottan.*

I en inom andra kammaren av herr *Thore* väckt, till utskottet remitterad motion, nr 268, har yrkats, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att på statsverkets bekostnad en detaljerad redogörelse måtte utarbetas över de förluster av människoliv och egendom, som sedan världskrigets början inträffat inom den svenska handelsflottan»,

Till stöd för sitt yrkande har motionären anfört följande: »Den svenska handelsflottan har vid sina försök att under kriget uppehålla trafikförbindelserna till sjöss lidit betydande förluster såväl i fråga om personal som materiel. Ingen annan näring här i landet har i tillnärmelsevis samma utsträckning som sjöfarten sett sin egendom förminskas. Intet yrke har i likhet med de sjöfarandes fått vidkännas offer i människoliv. Fortfarande pågår förintelsen av fartygsmaterielen, fortfarande offras sjömännens liv.

Väl må man kunna begära, att svenska folkets och svenska statsmakternas uppmärksamhet, i högre grad än vad förhållandet synes vara, fästes vid de olyckor, som sedan krigets början förekommit och allt fortfarande äga rum inom den svenska handelsflottan. De hittills synliga officiella uppgifterna härom, exempelvis i »De svenska statsmakterna etc.» av Karl Hildebrand och »Kommersiella meddelanden» äro allt för knapphändiga för att ge en fulltonig bild av härjningarna bland svenska fartyg och svenska sjömän, som sedan krigets början förekommit. Ej heller finner man full överensstämmelse mellan här publicerade uppgifter. I flera fall tyckes man ha underlåtit att medtaga data berörande fartyg, vilka förolyckats med man och allt utan att låta sig avhöra. På den grund torde förlusterna av människoliv vara större, än vad de officiella siffrorna angiva.

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 13 saml. 5 avd. 4 häft. (Nr 4). 1

I Norge lär på begäran av stortinget en särdeles utförlig framställning om de norska fartygsolyckorna sedan krigets början ha utarbetats på statsverkets bekostnad. Säkerligen förmå även de svenska statsmakterna att lämna en sådan gärd åt våra förolyckade sjömäns minne.»

I anledning av motionen har utskottet dels genom vederbörande statsråd begärt yttrande från kungl. kommerskollegium dels ock berett tillfälle för avgivande av yttrande åt Sveriges redarförening, Sveriges fartygsbefälsförening och Svenska eldareunionen. Från samtliga de nämnda institutionerna ha yttranden inkommit och fogas härtill som bilagor 1—4.

I redogörelsen från kungl. kommerskollegium hänvisas till den nu utgivna publikation, som närmast motsvarar det av motionären avsedda behovet, nämligen »Redogörelse rörande svenska fartygs sjöolyckor, anmälda och behandlade av kungl. kommerskollegium», och anföres därvid bl. a. följande:

»Enligt den svenska sjölagen, sådana dess bestämmelser om sjöfartssäkerheten lyda genom lagen den 16 oktober 1914, skall, då sjöolycka drabbat svenskt fartyg, i regel *sjöförklaring* avgivas angående händelsen. I svårare fall skall därjämte verkställas *sjöförhör* för åstadkommande av fullständig utredning angående orsakerna till olyckan. Sjöförhöret äger vanligen rum i sammanhang med sjöförklaringens upptagande. I alla sjöförhørsfall skall protokoll insändas till kommerskollegium. Till kollegium inkomma stundom även protokoll över sjöförklaringar, som ej tillika innefatta sjöförhör.

De sålunda inkomna protokollen, ävensom i enstaka fall de upplysningar, som i övrigt, exempelvis genom tidningspressen, erhållits angående timade sjöolyckor hava bildat underlaget för de yttranden, som kommerskollegii sjötekniska biträde haft att avgiva till kollegium.

På det sjötekniska bitrådets årliga berättelser till kollegium grundade redogörelser i detalj för svenska fartygs sjöolyckor hava under tidigare år publicerats i Sveriges allmänna sjöfartsförenings tidskrift, senast i årgången för 1910.

Sedan 1911 års riksdag hos Kungl. Maj:t hemställt om uppdrag åt kommerskollegium att årligen utarbета och offentliggöra en berättelse om inträffade sjöolyckors art, omfattning och orsaker, hava dylika redogörelser gällande från och med år 1910 offentliggjorts i en fristående publikation, benämnd »Redogörelse rörande svenska fartygs sjöolyckor, anmälda och behandlade hos kungl. kommerskollegium». Enligt de i nådigt brev den 1 mars 1912 av Kungl. Maj:t godkända grunderna

redovisas i nämnda berättelse de olyckor, som under ett och samma kalenderår varit föremål för sjötekniska bitrådets behandling, följaktligen även i vissa fall sådana, som tinat före det ifrågavarande året. Ett mindre antal statistiska tabeller hava därjämte upprättats för att giva en mera åskådlig bild av det i redogörelsen samlade materialet.

Dessa årliga redogörelser synas kollegium innehålla väsentliga upplysningar även i det syfte, som motionären torde avse, men torde kunna i mån av behov ytterligare utvidgas.»

Utom i den av kommerskollegium avsedda redogörelsen finnas uppgifter om förluster av fartyg i följd av kriget i handboken »De svenska statsmakterna och krigstidens folkhushållning». Den av kommerskollegium utgivna sjöfartsstatistiken samt statistisk uppgift om »Olycksfall inom sjömansyrket» i »Sociala meddelanden» innehålla också uppgifter av hithörande beskaffenhet.

I likhet med motionären och de enskilda institutioner, som yttrat sig över motionen, har utskottet den uppfattningen, att en redogörelse av den beskaffenhet motionären föreslår skulle ur flera synpunkter anses önskvärd samt väl motivera de kostnader utarbetandet av en sådan redogörelse naturligen skulle komma att medföra. Redogörelsen skulle, såsom motionären antytt, med skäl kunna betraktas som en minnesgård över de sjömän, som förolyckats under sin medverkan till att i nuvarande brydsamma tider fortfarande uppehålla den för hela landets hushållning och näringsliv så betydelsefulla sjöfarten. För efterlevande till omkomna sjömän, vilka nu ofta icke äga annan underrättelse om en nära anförvants bortgång än en enkel tidningsnotis, skulle en redogörelse av antydd beskaffenhet naturligen ha stort värde. Vidare skulle densamma på flera sätt kunna tjäna som bevismedel vid prövning såväl vid privatsrättsliga som folkrättsliga ersättningsanspråk. För Sverige som neutral stat torde det sannolikt kunna vara av betydelse att vara i tillfälle förete en samlad bild av de mångfaldiga offer, som den hänsynslösa krigföringen till sjöss tillfogat vårt land. För sjöfartsnäringen särskilt bör det också vara av vikt att påvisa de betydande uppoffringar den fått vidkännas, och ur social synpunkt bör en redogörelse för efterlevandes försörjningsförhållanden vara av behovet för att klargöra, huruvida omständigheterna kräva vidtagande av särskilda åtgärder från statsmakterna eller andra.

I eldarunionens utlåtande har framhållits, att i den avsedda redogörelsen borde upptagas de »omkomna sjömannens ålder, civilstånd, familjeförhållanden, försäkringsförhållanden och i vad mån dessa senare kunna

Utskottet.

anses trygga de efterlevande mot oförskyld nöd». Utskottet, som i det väsentliga delar de uttalade synpunkterna, får framhålla att naturligen också de omkomnes fullständiga namn och hemort böra införas i redogörelsen, vilket får antagas även varit eldarunionens mening, fastän det icke uttryckligen angivits. Den del av undersökningen, som ställer sig svårast, torde väl bli införskaffande av uppgifter angående efterlevandes utsikt att försörja sig. I sådant hänseende kan det ifrågasättas, huruvida andra uppgifter än angående försäkringsförhållanden samt antalet efterlevande minderåriga barn stå att erhålla. Möjligen skulle det vara av intresse att erfara, i vilken utsträckning den allmänna fattigvården måst tagas i anspråk för försörjning av efterlevande till sjömän, som omkommit under nu ifrågavarande omständigheter. Av naturliga skäl böra uppgifter härom dock icke inflyta i samband med angivna personer utan endast i statistisk bearbetning.

En särskild uppmärksamhet torde böra ägnas de i dessa tider oftare än annars förekommande fall, då fartyg med besättning under resa helt uteblivit, utan att man erhållit kännedom om på vilket sätt fartyget förolyckats. I sådana fall kan ju fartygets förlisning vara att hänföra till vanlig sjöolycka, medan i andra fall övervägande skäl få anses tala för att fartyget förolyckats i följd av omständigheter, som äro att hänföra till krigsrisk. I den planerade redogörelsen skulle ju egentligen blott de senast avsedda olyckorna anses hemmahörande, men då det mången gång ställer sig vanskligt att avgöra, vilken orsak till olyckan som kan anses mest sannolik, torde det vara nödvändigt att i redogörelsen medtaga även en del tivelaktiga fall.

Utän att vilja underskatta betydelsen av den i kommerskollegii yttrande omnämnda redogörelsen för svenska fartygs sjöolyckor får utskottet framhålla, att nämnda redogörelse, som för övrigt upptager sjöolyckor i allmänhet, vare sig de äga samband med världskriget eller ej, icke på långt när fyller de behov som med den föreslagna redogörelsen avses. Detta visas bäst genom ett exempel. För minsprängningen av ångaren Rumina, därvid flera personer omkommo, lämnas i denna redogörelse efter vanlig uppställning följande uppgift:

»Ång. Rumina.

Reg.-nr 3065. 1,417 br.-ton. Byggd år 1883 av järn.

På resa från Hörnefors till London med trämassa och trä», (däckslast).

»Ångaren prejades den 22 okt. 1915 kl. 8.30 f. m. i närheten av Svenska Högarna av en tysk undervattensbåt, som beordrade Rumina att under befäl av tysk prisbesättning avgå till Libau. Därunder råkade den emellertid påföljande dag kl. 2.10 f. m. NO om Östergarn på Gotland att törna emot en mina, som exploderade och bortslet hela förskeppet. Sex man av ångarens

besättning, som sovo i skansen, omkommo därvid. De övriga jämte den tyske officeren räddade sig i båtarna och lyckades efter några timmars rodd taga sig intill Kylej lotsplats på Gotland.

Utredning vid rådstuvurätten i Göteborg den 28 okt. 1915.

Orsaken till olyckan framgår av ovanstående.»

Enligt utskottets förmenande torde emellertid ifrågavarande redogörelse kunna bilda en lämplig utgångspunkt för den nu avsedda, varjämte de hos kommerskollegium förvarade sjöförhørsprotokollen böra vara en viktig källa för erhållande av vidare detaljuppgifter. Vidare kan det förutsättas, att hos statens krigsförsäkringskommission förvaras handlingar, rörande fartygs och besättnings krigsförsäkringsförhållanden som kunna tjäna till ledning för arbetet. Övriga nödiga upplysningar föreställer sig utskottet kunna erhållas genom utsändande av skrivelser och frågeformulär till rederier, privata försäkringsanstalter, sjömanshus, kommunala myndigheter, fackliga föreningar och enskilda personer.

Den i motionen omnämnda redogörelsen för »norske skibes krigsforlis» anser utskottet även kunna tjäna till förebild. Ett så fullständigt avtryckande av sjöförhørsprotokollen, som där skett, synes emellertid icke erforderligt.

Beträffande distributionen av den ifrågasatta redogörelsen får utskottet framhålla, att särskilda åtgärder torde böra vidtagas för densammas spridande till sjöfartsinstitutioner samt tillhandahållande för lågt pris till den intresserade allmänheten.

I anslutning till det anförda får utskottet hemställa,

att andra kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att genom statens försorg måtte utgivas en särskild redogörelse för av världskriget förorsakade förluster av människoliv och egendom inom den svenska handelsflottan.

Stockholm den 5 april 1918.

På utskottets vägnar:

ALEX. THORE.

Närvarande: herrar *Thore*, *Hagman** i Stockholm, *Olsson** i Kollungeröd, *Hedlund* i Östersund, *Andersson* i Nacka, *Ljungberg*, *Nilsson* i Vibberbo och *Sjöström*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga 1.

Stockholm den 18 mars 1918.

Till Riksdagens Andra Kammarens femte tillfälliga utskott.

Till fullgörande av nådigt uppdrag i skrivelse från statsrådet och chefen för finansdepartementet den 19 sistlidne februari, i vilken skrivelse kommerskollegium anmodas att avgiva yttrande över en i riksdagens andra kammare av herr Thore väckt motion, nr 268, angående skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att på statsverkets bekostnad en detaljerad redogörelse måtte utarbetas över de förluster av människoliv och egendom, som sedan världskrigets början inträffat inom den svenska handelsflottan, får kungl. kommerskollegium meddela följande.

Enligt den svenska sjölagen, sådana dess bestämmelser om sjöfartssäkerheten lyda genom lagen den 16 oktober 1914, skall, då sjöolycka drabbat svenskt fartyg, i regel *sjöförklaring* avgivas angående händelsen. I svårare fall skall därjämte verkställas *sjöförhör* för åstadkommande av fullständig utredning angående orsakerna till olyckan. Sjöförhöret äger vanligen rum i sammanhang med sjöförklaringens upptagande. I alla sjöförhørsfall skall protokoll insändas till kommerskollegium. Till kollegium inkomma stundom även protokoll över sjöförklaringar, som ej tillika innefatta sjöförhör.

De sålunda inkomna protokollen, ävensom i enstaka fall de upplysningar, som i övrigt, exempelvis genom tidningspressen, erhållits angående timade sjöolyckor hava bildat underlaget för de yttranden, som kommerskollegii sjötekniska biträde haft att avgiva till kollegium.

På det sjötekniska bitrådets årliga berättelser till kollegium grundade redogörelser i detalj för svenska fartygs sjöolyckor hava under tidigare år publicerats i Sveriges allmänna sjöfartsförenings tidskrift, senast i årgången för 1910.

Sedan 1911 års riksdag hos Kungl. Maj:t hemställt om uppdrag åt kommerskollegium att årligen utarbeta och offentliggöra en berättelse om inträffade sjöolyckors art, omfattning och orsaker, hava dylika redogörelser gällande från och med år 1910 offentliggjorts i en fristående publikation, benämnd »Redogörelse rörande svenska fartygs sjöolyckor, anmälda och behandlade hos kungl. kommerskollegium». Enligt de i nådigt brev den 1 mars 1912 av Kungl. Maj:t godkända grunderna redovisas i nämnda berättelse de olyckor, som under ett och samma kalenderår varit föremål för sjötekniska bitrådets behandling, följaktligen även i vissa fall sådana, som timat före det ifrågavarande året. Ett mindre antal statistiska tabeller hava därjämte upprättats för att giva en mera åskådlig bild av det i redogörelsen samlade materialet.

Dessa årliga redogörelser synas kollegium innehålla väsentliga upplysningar även i det syfte, som motionären torde avse, men torde kunna i mån av behov ytterligare utvidgas.

Därest det skulle finnas ändamålsenligt eller eljest önskvärt, att sådan komplettering i ett eller annat avseende sker, har kollegium intet att däremot erinra.

K. A. Fryxell.

Martin Jansson.

Einar Bergendal.

Bilaga 2.

Till

Riksdagens Andra Kammares femte tillfälliga utskott.

Sedan utskottet i skrivelse den 15 februari 1918 berett Sveriges Redareförening tillfälle inkomma med yttrande över i kammaren av herr Thore väckt motion nr 268 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utarbetande av en redogörelse över de förluster av människoliv och egendom, som sedan världskrigets början inträffat inom den svenska handelsflottan, får föreningen härmed vördsamt uttala sig för en tillstyrkan av i motionen föreslagna åtgärder.

Göteborg den 13 mars 1918.

Sveriges Redareförening

Justus A. Waller.

Einar Mellander.

Bilaga 3.

Till Andra kammarens tillfälliga utskott nr 5.

Med överlämnande av herr Thores i andra kammaren väckta motion nr 268, har utskottet velat lämna Sveriges Fartygsbefälsförening tillfälle att om densamma avgiva yttrande, och får Föreningen med anledning härav anföra följande:

Föreningen finner sig i allo kunna instämma i motionens syfte och delar motionärens åsikt att statsmakterna måhända icke tillräckligt uppmärksammat den värdefulla insatts vår handelsflotta, dess befäl och besättningar genom mod, plikttrohet, ansvarskänsla och yrkesduglighet gjort för upprätthållandet av den för vårt näringsliv så ytterst viktiga transmarina samfärdseln. Otvivelaktigt skulle det från yrkesmännens sida uppfattas såsom ett glädjande erkännande, om en sådan utredning och statistik som den av motionären föreslagna genom statsmakternas försorg komme till stånd. I detta sammanhang tillåta vi oss framhålla, att det erkännande, varom ovan talas, i vårt grannland Danmark, enligt vad oss meddelats av Dansk Skibsførerforening, fått ett vackert och tilltalande uttryck därigenom, att den pension, som av staten utbetalas till änkor efter befäl som omkommit genom av kriget föranledd olycka, benämnes hederspension, icke kan tagas i mät och är skattefri.

Föreningen uttalar sin livliga förhoppning, att utskottet måtte finna sig kunna tillstyrka den föreslagna skrivelsen.

Stockholm den 13 mars 1918.

För Sveriges Fartygsbefälsförening

N. Larsson.

Bilaga 4.

Till Andra Kammarens femte tillfälliga utskott.

Då vi beretts tillfälle att avgiva yttrande över en i andra kammaren väckt och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion nr 268 av hr Thore om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utarbetande av redogörelse över de förluster i människoliv och egendom, som sedan världskrigets början inträffat inom den svenska handelsflottan, vilja vi med anledning därav anföra: Med motionären instämma vi däri, att under kriget ingen annan näringsgren här i landet ens tillnärmelsevis fått göra så stora offer i människoliv och egendom, som sjöfarten, tack vare den omänsklighet i krigföringen, som varit det framträdande draget hos särskilt en av de krigförande parterna. När det fruktansvärda världskrigets bokslut skall uppgöras böra de neutrala presentera den räkning för de krigförande stormakterna som visar dem vilka offer deras krigföring krävt av de neutrala småstater, som trots sig kunna leva ostörda i hägn av den folkrätt, stormakterna själva stått som »garanter» för. Den kommande historieskrivningen får i världskriget och dess förhållanden en hart när outtömlig forskningskälla, men fara kan uppstå att de neutrala småstaterna, som dock fått lämna stora och blodiga offer åt kriget, komma att bli bortglömda, därest icke i tid det material ordnas, som kan giva forskaren vägledning och rent av driva honom till behandling av en sida i världskriget, som de ofullständiga och spridda detaljuppgifterna annars i ingen mån skulle kunna inbjuda till. Detta är, enligt vår mening, ett skäl varför riksdagen borde hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av en koncentrerad statistik över vårt lands offer i människoliv och ekonomiska värden vid upprätt-hållande av sjöförbindelserna med utlandet under världskriget.

Men härmed kan dock icke våra förpliktelser mot de sjöfarande och landet anses vara uppfyllda. Det är av utomordentlig vikt därjämte, att samtiden också exakt får veta vilka offer på av motionären avsett område vårt land fått vidkännas under kampen för sin tillvaro under världskriget. De hittills offentliggjorda uppgifterna härom måste anses vara högst ofullständiga. Någon samverkan mellan dem som hittills och var för sig lämnat ifrågavarande uppgifter synes icke ha ägt rum. Den brist på samstämmighet, som sålunda är förhållanden härvidlag, synes oss böra avhjälpas genom ett initiativ i motionens riktning. Å vår sida måste dock starkt betonas, att en statistik, sådan motionären avser, skulle bli ganska ofullständig, om dess sociala del lämnas alldeles obeaktad. Oss synes det som att ett beslut i principiell enlighet med motionärens yrkande jämväl bör innefatta att i en statistik skall upptagas, förutom vad motionären yrkar, de genom krigsåtgärder omkomna sjömännens ålder, civilstånd, familjeförhållanden, försäkringsförhållanden och i vad mån dessa senare kunna anses trygga de efterlevande mot oförskyld nöd. En sådan statistik skulle bli ett värdefullt material för studiet av krigstidens svenska sjöfartsförhållanden, den skulle ge oss tillförlitliga uppgifter om de offer de svenska sjömännen och deras familjer fått bringa landet under världskrigsåren.

Göteborg den 1 mars 1918.

Svenska Eldare-Unionen

Algot Törnkvist.

Ordförande.